

BRASSAI ZOLTÁN

Merre visz az út?

Hajnalban arra ébredt, hogy a konyhában ég a villany. És beszélgetnek is, apa hangját hallja, nagyon fojtottan beszél, halkabban, mint szokott, sokkal halkabban, általában kicsit hangos, a háborúban nemcsak egyik lábát veszítette el, hanem az egyik fülére is megsüketült. Bár néha úgy tűnik, igenis jól hall, szokta is mondani anya, amit akarsz, azt meghallod, amit nem, nem, és ez apának nagyon rosszul esik. Valaki más is meg-megszólal, talán két ember, azok hangját nem ismeri, de lehet, csak így félálomban nem hallja jól. Mi történhetett már megint, nehéz napokat élünk át, nem mehetek ki a házból, az iskolába se, kár, jó dolog tanulni, de most tanítás sincs, azt mondják, ki tudja, mikor kezdődik újra.

Meg kellene nézni. Fölkel, odamegy az ajtóhoz, kicsit kinyitja, látja apát, aki két emberrel egy darab papír fölé hajol. Megismeri őket, tegnap este érkeztek, szállást kértek, már sötét volt, nincs hol aludniuk, pénzt is ígértek, apa nem fogadta el, pedig jól jönne, karácsonyra kaphatnék valami jobb ruhát, de apa csak annyit mondott, minek néznek bennünket. Lehoztak a padlásról két szalmazsákot, megtömték, hátul mindig van szalma, kaptak a Karcsi bácsitól, begyűjtáshoz jó lesz, szenet sem mindig lehet venni, este ad egy kis meleget, most a frissen tömött szalmazsákokra feküdtek az idegenek. Őt azután aludni küldték, kapott egy darab csokit az egyik férfitől, Pestről hoztam, tedd el, nekem már nem kell, csak akkor mondd meg a szüleidnek, hogy tőlem kaptad, ha már nem leszünk itt, ígérd meg, jó emberek vagytok. Azután még hosszan beszélgettek a felnőttek, hallotta a duruzsolásukat, mielőtt elaludt, a csokoládé a párnája alatt volt, nagy érték, ritkán jut nekik, akkor is csak az a kicsi Balaton nevű, csokis fűrészpornak hívják, de azért szeretik, ilyenformát meg egyébként sem látott, nem is magyar szavak voltak a papírára írva, ilyen biztos csak Pesten lehet kapni, bár Pestről csak annyit tudott, hogy a főváros, ott lakik a másik apánk, a Rákosi Mátyás, az igazgató úr mondta, meg hogy vannak ott rokonaink, de csak egyszer látta őket, mikor itt voltak a Juci néni temetésén. Más volt a ruhájuk, a hanghordozásuk, a tartásuk, mondta is a nagynéni, mire vágnak föl, ott van a tehéngané az ő fenekükön is, most meg mint ha nagyságos asszonyok lennének. Ezek az emberek is pestiek, de egészen mások, viharkabát van rajtuk, az utóbbi időben sok viharkabátos embert lehet látni, az egyiknél még géppisztoly is volt a kabát alatt, megismerte, a Liska erre mondta egyszer, hogy davajgitár, az orosz katonáknál láttak hasonlót, nélküle ki se léptek a laktanyából. Ráadásul hátizsákot is hoztak magukkal, mindegyikük egyet, jól meg van tömve, azt mondták, ruha van benne, kérdeztem én, nem is akarom tudni, mondta apa, és egy nagyobb táska is van náluk, ki tudja, minek. Cipőjük jó erős, irigyen nézte, neki ilyen szép sose volt, pestieknek van ez is, gondolta, meleg, újnak látszó, bár kissé elpiszkolódott nadrágjuk kevésbé érdekelte, a furcsa sapkájuk már

inkább, de azt meg letették, ahogy bejöttek. Miért pont ide jöttek, kérdezte tőlük apa, nem hiányzik nekünk a baj, tette hozzá anya, de apa egy tekintetével leintette, adj valami vacsorát, mondta, nem sok minden van, szólt anya, mire apa megint haragos lett, látta, milyen keskeny lett a szeme egy pillanatra, utána inkább azt figyelte, hogy asztalra kerül a kenyér, egy darab kolbász, az utolsó, holnapra csak zsíros kenyér lesz a reggelim, gondolta, de nem mert szólani. Valahogy ünnepélyes volt az egész, az emberek nem látszottak koldusoknak, azok is mindig kaptak valamit, ha mást nem, egy karaj kenyeret, most inkább vendéglátásnak tűnt az egész. Senki nem mondta meg a nevét, az övéket sem kérdezték, furcsa volt, ilyen vendéglátás, bár azt tanulta az iskolában, a magyar vendégszerető nép. Apa szemében emellett valami nagy-nagy szomorúság csillogott, és néha sóhajtott egyet-egyed, egyszer meg észrevette, feléje mutat titokban, megértette, előtte nem fognak beszélni, pedig már kezdte sejteni, mi készül itt, hiszen hallotta, hogy egyik osztálytársa is Ausztriába ment a családjával, szegény megtévesztettek, a kapitalizmusban éhezni fognak, mondta az utcában lakó párttitkár, akit bezzeg két hétig nem látott senki, most visszajött, nem volt még olyan nagyhangú, mint korábban, de önbizalma már részben helyreállt, akik hallották, mit mondott, bólogattak, de szemükön látszott, mindjárt kitör belőlük a röhögés, csak nem merik elengedni magukat, a legkülönösebb az volt, hogy a párttitkár hangján is érezték, nem hiszi, amit mond, szegény papagáj, mondták mögötte, mert egyébként nem tartották rossz embernek, inkább szerencsétlennek, itt, a határ mellett kell ilyeneket mondani, hülyét csinálnak belőle a főnökei, ő meg hiszi szegény, hogy ezt kell mondania.

Most les az ajtó mögül a fiú, és hallgat. Kérdeznek, apa meg válaszol, halkan magyaráz nekik, és valamit rajzol egy darab papírra. Hallja, hogy megkérdezik, valóban biztonságos-e az út, nincs-e arrafelé akna, apa azt mondja, úgy hiszi, nincs, de nézzenek a lábuk elé, esetleg kérdezősködjének az ottaniaktól. De hát ki tudja, lehet-e tőlük kérdezni, mondja a magasabbik férfi, fekete hajú, bajszos, keményebb hangú, mint a másik, a szőkés. Általában lehet, azok is átjárnak néha egy kis csempészárúért, cigarettáért, csokoládéért, csak segítenek most az embereknek, még a régi aknák helyét is tudták, emberek azok is, a spicliket meg lehet ismerni, de honnan, hát a szemük állásából. Csak arra figyeljenek, hogy a nagy nyárfa mellett jobbra kell fordulni, balra a határőrök helye van, biztos vannak már ott is pufajkások vagy valakik. És nézzenek a lábuk elé. Figyeljék a térképet, amit rajzoltam, értik, ugye, értjük hát, köszönünk mindent. Ha kiértünk, majd üzenünk magának, küldünk is valamit, mikor tudunk. Nem kell semmi, csak bajt hozna ránk, legyintett apa. Hanem én kérdeznék valamit, fordul vissza a szőke, szakikám, maga nem akar velünk jönni, segítenénk a cipekedésben, hálából, látom én, maguk is összecsomagoltak. Jó szeme van, nem volt maga rendőr, kérdezi apa, dehogynem, csak tizenöt évvel ezelőtt, mosolyodik el, a szőke ember, de nem akar válaszolni nekem? Jó szemem van, persze, gondoljon a gyerekeire, mi sors vár rájuk, ha maradnak, két fiú, mi lesz velük, Rákosi katonája legyen az a srác is, amelyik ott les az ajtóban? Apa odafordul, meglátja, de nem szidja meg, odainti, ebből nem lesz Rákosi katonája, lehet, nem lesz könnyű sora, de hazája lesz, haza csak ott van, hol jog is van, bakkantja a fekete, én is ismerem Petőfit, de kinn milyen joga lenne, kérdi apa, akinek a székén már fél fenékkal ott ül a fiú. Nem tudjuk, de több, mint itthon, válaszolja a fekete, itt most nehéz idők jönnek, visszajöttek az oroszok, az ő bábjuk

lesz a magyar vezetés, mese nincs, maga is tudja, de hát maga dönt. Köszönünk mindent, és higgye el, ott kinn is drukkolunk, hogy magának legyen igaza, tiszta szívből. Én megpróbáltam, tíz évig maradtam, pedig rendőr voltam korábban, ha kicsi rendőr is, búcsúzik a szőke, de mennem kell, ennek ellenére bárhová is kerülök, fradidrukker maradok, teszi hozzá furcsa mosollyal, majdnem sírás, majdnem vigyor, és kimegy az ajtón a sötétbe. Ez a mosoly marad meg a fiú emlékezetében, a szájszélnek ez a lehajló görbülete, a szőkés borosta a felső ajak fölött, amely megmegrándul közben, az sem tudja eldönteni, merre mozduljon, mit mondjon, vídamságot vagy valami elkeseredést, majd a fej elfordult, most már csak hátulról látni az embert, ahogy kimegy az ajtón, a lélegzete még egyszer eljutott a fiú füléig, reszelős, sóhajtásszerű, nehéz légzés volt, mintha beteg lenne a tüdő, amely így működik, vagy tán még a tüdő is lehet szomorú, az is vinni akar egy kis levegőt az utolsó magyar családtól, ahol megfordult, sajnálja, hogy ezt a néhány köbdecimétert mégis el kell engednie, ki tudja. Furcsa, a mosolyára emlékezem, az arcára viszont nem, csak arra a görbülő szájra és a kis borostára, és a reszelős sóhajra. Kettőre, mert apa is sóhajtott egyet, nehezet, nagyon nehezet, és megsimogatta a fiú fejét, nem szidta le, miért hallgatózott, miért kell fel az ágyból ilyen korán, miért jött ki, egy rossz szót sem szólt, nem is nézett haragosan, pedig kemény, szigorú apa volt világ életében.

Marton László: A Dunánál, Budapest, 1980